

Gdańsk, 10 czerwca 2021

Dr hab. Izabela Morska
Instytut Anglistyki i Amerykanistyki
Uniwersytet Gdański

**Recenzja dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej dr Joanny Stolarek
w postępowaniu habilitacyjnym**

Dr Joanna Stolarek uzyskała tytuł magistra filologii angielskiej na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu w 2004 roku, natomiast tytuł doktora nauk humanistycznych otrzymała w 2011 roku na podstawie rozprawy *Narrative and Narrated Homicide: the Vision of Contemporary Civilization in Martin Amis's Postmodern Detective Fiction*. W międzyczasie, w 2008 roku Habilitantka otrzymała stopień licencjata w zakresie nauczania języka i kultury francuskiej w Nauczycielskim Kolegium Języków Obcych na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu na podstawie pracy licencjackiej dotyczącej nauczania języka francuskiego w liceum. W 2019 roku uzyskała natomiast dyplom (Postgraduate Certificate in Education) z Uniwersytetu w Cumbrii (UK) w zakresie nauczania języka i kultury francuskiej.

Osiągnięciem naukowym będącym podstawą do ubiegania się o tytuł doktora habilitowanego jest monografia *Spatial, Temporal, and Identity Labyrinths in American and French Metaphysical Detective Novels* (Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, 2020).

Działalność dydaktyczna

Godna uwagi jest wielojęzyczność Habilitantki, która w latach 2008-2009 pracowała jako lektorka języka angielskiego w Szkole Języków Obcych UW, natomiast w latach 2006-2018 była lektorką i tłumaczką języka angielskiego i hiszpańskiego w Studium Języków Obcych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Zaś od 2018 współpracuje ze Szkołą Językową Notre École w Warszawie, gdzie pracuje jako nauczycielka francuskiego. Można się domyślać, że zajęcia te pozwalają utrzymać żywy kontakt z językiem i wzbogacać narzędzia pedagogiczne. Od 2012 roku dr Joanna Stolarek pracuje na stanowisku adiunkta w

Instytucie Językoznawstwa i Literaturoznawstwa na Uniwersytecie Przyrodniczo-Humanistycznym w Siedlcach, gdzie prowadzi wykłady i ćwiczenia z historii literatury angielskiej i amerykańskiej, konwersatoria z kultury Wielkiej Brytanii i USA oraz rozliczne zajęcia specjalistyczne. W 2013 r. była pomysłodawczynią i koordynatorką modułu amerykańskiego na poziomie studiów licencjackich i magisterskich w Instytucie Neofilologii i Badań Interdyscyplinarnych, gdzie prowadziła m. in. wykłady monograficzne na temat amerykańskiej i europejskiej literatury detektywistycznej. Prowadziła też seminaria licencjackie i magisterskie poświęcone literaturze angielskiej i amerykańskiej, kulturoznawstwu i filmoznawstwu amerykańskiemu.

Warte podkreślenia są działania, w które Habilitantka angażuje studentów i absolwentów. Z jej to inicjatywy fragmenty dziesięciu najlepszych prac magisterskich i licencjackich zostały opublikowane w tomie pod jej redakcją, pt. *Between Past and Modernity—Interpretations and Reinterpretations of Anglophone Literary and Historical Texts* (2016). Zaś w latach 2015-2019 Habilitantka była koordynatorką studenckiej grupy teatralnej *Literary Club*, z którą prowadziła regularne próby i spotkania literackie, czego ukoronowaniem było wystawienie w lutym 2019 sztuki anglojęzycznej pt. *The Game*, autorstwa Louise Bryant, na które zaproszono kadrę akademicką, aktorów i studentów. Można się spodziewać, że takie godne pochwały działania będą kontynuowane, kiedy już nastąpi powrót do stacjonarnego trybu pracy na uczelni.

Dorobek naukowo-badawczy

Dorobek naukowy pani dr Joanny Stolarek spełnia kryteria określone w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2020 r. poz. 85 z późn. zm.) w sprawie oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

Najważniejsze pozycje w dorobku Habilitantki to dwie obszerne monografie: *Spacial, Temporal, and Identity Labyrinths in American and French Metaphysical Detective Novels* (2020), dalej zwana Dziełem, oraz wcześniej wydana monografia na temat twórczości Martina Amisa, „*Narrative and Narrated Homicide*”: *The Vision of Contemporary Civilisation in Martin Amis's Postmodern Detective Fiction* (2015). Konsekwencja, kontynuacja i rozwojowy związek pomiędzy tymi dwiema pracami jest dostrzegalny. Martin Amis korzysta ze schematów opowieści o zbrodni, aby prowadzić gniewny dialog ze

światem, a do tego jest pisarzem intertekstualnym. W jego prozie Autorka znajduje echa tekstów Paula Austera, Alaina Robbe-Grilleta, Umberto Eco i Jorge Louisa Borgesa (19). Poszerza też konteksty, znajdując tak niespodziewane korespondencje, jak Robert Browning i Franz Kafka (21). Monografia o Martinie Amisie sama w sobie będąca modelem do interpretacyjnego składowania, prefiguruje labirynt interpretacyjny, który Habilitantka otworzy przed nami w Dziele o labiryntach, rozprawie o metafizycznej powieści detektywistycznej.

Dr Joanna Stolarek jest też redaktorką pięciu monografii wieloautorskich, w tym jednej, która stanowi promocję aktywności naukowej studentów z jej macierzystej uczelni. Jest autorką w sumie trzydziestu jeden publikacji naukowych i jednej recenzji. Jej publikacje znalazły się w czasopiśmie naukowych z listy European Reference Index for Humanities (ERIH), oraz w tych z listy Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Liczba cytowań wynosi 153 (źródła: Google Scholar – 14; ResearchGate – 13; Academia.edu – 126). Indeks Hirscha (od 2015 r.) – 2. Liczba punktów za publikacje artykułów naukowych: 240; za redakcję recenzowanych monografii naukowych: 400; za publikacje recenzowanych monografii naukowych: 160.

Działalność naukowa

Po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych w 2011 roku, Habilitantka prowadziła aktywną działalność naukową, która zdaje się stanowić wprowadzenie do dojrzałej i różnorodnej działalności międzynarodowej. Między innymi, w 2016 r. Habilitantka zrealizowała wizytę studyjną w Nansen Center for Peace and Dialogue (choć warto zastrzec, że trzydniowy pobyt mógł co najwyżej być wstępem do badań nad „wielokulturowością, tożsamością w dobie niestabilności geopolitycznej, podzielonego etnicznie i rasowo świata oraz kryzysu ekologicznego”). W 2017 r. Habilitantka odbyła miesięczny staż naukowy w Trinity College Dublin w Irlandii, który był rozszerzeniem i kontynuacją jej badań nad amerykańską, francuską i irlandzką postmodernistyczną literaturą detektywistyczną. W latach 2017-2019 roku Habilitantka odbyła więcej takich kwerend, m. in. w University College Cork, Queen’s University Belfast oraz University of Cumbria. Działalność naukowa Habilitantki rozwija się zatem w sposób zorganizowany i systematyczny w stronę działalności międzynarodowej. Jest to możliwe—trudno tu mieć wątpliwości—dzięki systemowemu wsparciu Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistyczne w Siedlcach, który stanowi najbliższe otoczenie administracyjne i naukowe Habilitantki.

Habilitantka bez wątpienia udziela się w sieci współpracy naukowej, krajowej i międzynarodowej. Od roku 2014 jest członkinią komitetu redakcyjnego serii wydawniczej *Studia Anglica Sedlcensia* (Wydawnictwo Naukowe IKRiBL w Siedlcach). Od 2015 jest recenzentką czasopisma *CURRENTS. Journal of Young English Philology Thought and Review* przy Katedrze Filologii Angielskiej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. W latach 2017-2020 Habilitantka była recenzentką naukową i redaktorką językową rozlicznych prac badawczych i monografii. Jest członkinią British Association for American Studies (BAAS) i Polish Association for American Studies (PAAS), Irish Association for American Studies (IAAS), European Association for American Studies (EAAS) i Crime Studies Network (CSN), a także członkinią komitetów organizacyjnych międzynarodowych konferencji naukowych (odbywających się w Siedlcach) oraz przewodniczącą sesji tematycznych na konferencjach odbywających się w Warszawie, Londynie, Rzeszowie i Bydgoszczy. Habilitantka prezentowała wyniki swoich badań na konferencjach PASE i PAAS. Wygłosiła referaty na tak interesujących konferencjach, jak dotycząca literatury detektywistycznej seria *Queens of Crime* w Londynie (2014) oraz „*Delicate Infractions*”: *Innovations, Expansions, and Revolutions in the Crime Genre* (CFP) w Maynooth (2019). W ramach programu Erasmus wygłosiła wykłady gościnne na Uniwersytecie w Perugii na temat literatury postkolonialnej i modernistycznej, skupiając się na nazwiskach: Coetzee, Lessing, Joyce, Eliot (2017); we wcześniejszych latach była gościem na uniwersytecie w Bari, Uniwersytecie w Santiago de Compostela, Uniwersytecie Paryskim (Sorbona) i Uniwersytecie w Grenadzie. Wprost przeciwnie do materii, którą Habilitantka badawczo się zajmuje (metafizyczna powieść detektywistyczna to wszak niedokończone wątki i nierozstrzygnięte rozwiązania), w karierze Habilitantki nie ma śladu urwanych wątków ani niedokończonych badań. Jest nieustające, konsekwentne budowanie na bazie wcześniejszych osiągnięć i poszerzanie pola.

W latach 2014-2017 Habilitantka kierowała projektem badawczym „Zagrożenia cywilizacyjne w wielokulturowym świecie”, realizowanym w Instytucie Kultury Regionalnej i Badań Literackich im. Franciszka Karpińskiego w Siedlcach. W ramach projektu odbyło się międzynarodowe seminarium naukowe pt. „Wielokulturowość, integracja i relacja w literaturze, kulturze, lingwistyce i glottodydaktyce” (2014), w którym wzięli udział, m. in. badacze z Uniwersytetu Humboldta w Berlinie, zaś kontakt zaowocował wydaniem monografii naukowej, *(Inter)relations and Integration in Multicultural Language Scapes* (2016), której Habilitantka była współredaktorką. Natomiast w latach 2013-2015 Habilitantka kierowała zespołem badawczym, realizującym projekt „Polityka w kulturze i literaturze

anglojęzycznej XX i XXI wieku”. Wzięli w nim udział pracownicy naukowcy Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach. W ramach projektu odbyło się seminarium naukowe „Dyskursy polityczne w literaturach różnych obszarów językowych XX i XXI wieku”, w którym wzięli udział badacze z polskich uczelni, a także z uniwersytetów z Opawy (Czechy), jak i uniwersytetów we Władykaukazie i Kijowie. Projekt ten zaowocował wydaniem monografii naukowej, *Political Discourses in Contemporary Anglophone Literature and Culture* (2015), której Habilitantka była współredaktorką. Możliwe, że w przyszłości to wielokulturowość stanie się—wraz z jej wyzwaniem i komplikacjami—głównym obszarem badawczym Habilitantki.

Inne publikacje

Habilitantka w swojej autoprezentacji stwierdza, iż jej badania naukowe skupiają się wokół trzech głównych obszarów literackich:

1. Brytyjska i amerykańska literatura detektywistyczna (Martin Amis, Patricia Highsmith);
2. Literatura amerykańskiego Południa;
3. Poezja amerykańskiego modernizmu (T.S. Eliot, Ezra Pound).

Te pojedyncze publikacje okazują się jednak bardziej analitycznymi syntezami, lub wręcz streszczeniami wcześniej powstałej literatury przedmiotu (co w odniesieniu do takich autorów jak Hardy, Pound i Eliot dowodzi czytelniczej wytrwałości), brakuje w nich jednak oryginalnych i śmiałych tez, czy choćby założeń, które pozwoliłyby nam spojrzeć na znaną twórczość znanych pisarzy z nieoczekiwanej nowej perspektywy. Nie ma wśród tych publikacji ani jednego tekstu, który dotyczyłby mniej znanego autora lub autorki, lub mniej znanego, bądź zapoznanego utworu, bądź też napisanego współcześnie i jeszcze nie dość zrecenzowanego, co pozwoliłoby nam się przekonać, jak Habilitantka radzi sobie z materiałem, który nie został wcześniej dogłębnie i wielowarstwowo zanalizowany i opisany przez innych badaczy. Widać, że Habilitantkę interesują tematy związane z egzystencją peryferyjną i doświadczeniem marginalizowanym. I tak w eseju “Quest for Values in T.S. Eliot’s *The Hollow Men* and *Ash Wednesday*”, Habilitantka pisze o znaczeniu, jakie miała dla twórczości Eliota konwersja na katolicyzm. Wątek katolicyzmu jako źródła inspiracji w literaturze anglojęzycznej (w zakresie eksploracji wątków upadku, diabolicznej natury ludzkości, skruchy i poszukiwania harmonii) Habilitantka podejmuje także w eseju „Hellish

Bedlam and Search for Christian Values in Flannery O'Connor and Flann O'Brien Works.” Natomiast w eseju „Fragmentation, Anxiety, and Mourning: T.S. Eliot's *The Wasteland*, *The Hollow Men*, and Ezra Pound's *Hugh Selwyn Mauberly* as modern Anglo-American Elegies” podejmuje próbę pracy z afektem, skupiając się na emocjach granicznych, wynikających z poczucia wyobcowania, bądź je wywołujących: “loss, alienation, despair, anxiety[,] and lament” (104). Esej “New York and London as Artistic and Social Labyrinths in Paul Auster's *The New York Trilogy* and Martin Amis's *London Fields* and *Money*” (2012) wydaje się być zapowiedzią habilitacyjnego Dzieła. Także i tutaj Habilitantka opisuje, a nie argumentuje. Dzieje się tak zapewne z prostej przyczyny: aby skonstruować oryginalną tezę, należy zawęzić zakres tematyczny. A tu zakres tematyczny, jak na krótki artykuł, jest dość szeroki. Do tego tezy wyliczone przez Autorkę w podsumowaniu tego artykułu zostały już udowodnione w *Detecting Texts* (1999). Oto przykład z konkluzji tego eseju:

All in all, *The New York Trilogy*, *London Fields*, and *Money* constitute postmodern metafictional mystery novels, or rather antinovels[,] which redefine and reexamine the standards and constituents of the classical detective fiction[,] such as the role of the detective, the criminal[,] and the victim. They also show the relationship between narrative and narrated homicide, the link between the act of committing crime, victimization[,] and detection[,] and the process of reading and writing a story [przecinki dodane– IM]. (133)

Nie jest to konkluzja właściwa dla eseju argumentacyjnego (bo też oryginalnego argumentu tu brak), lecz raczej do typu tekstu, który Laurence Behrens i Leonard J. Rosen klasyfikują jako *analytical synthesis*. Znajdujemy tu natomiast pożyteczną definicję metafizycznej powieści detektywistycznej, która stanowi punkt wyjścia dla przyszłego Dzieła:

Contrastingly [to classical detective texts-IM], in a metaphysical detective story, the protagonist, being either a private eye (*The New York Trilogy*) or a police investigator (*Night Train*), fruitlessly strives to identify a culprit and rationally explain a criminal riddle. Auster's novel, invariably labelled a “metaphysical mystery tour” (Holmes), foregrounds strenuous yet vain efforts of the protagonists to investigate enigmatic criminal cases and to elucidate the incomprehensible vanishing of the characters. Having become embroiled in unresolved cases and having experienced personal and professional trauma, they gradually descend into madness. (126)

Przydałoby się w tym streszczeniu losu metafizycznych detektywów odniesienie do źródła. Trudno bowiem uznać definicję metafizycznej powieści detektywistycznej za wiedzę powszechnie znaną (a zatem taką, która nie potrzebuje odniesienia w postaci przypisu).

Habilitantka dodaje, iż „pozostałe zagadnienia” (poza metafizyczną powieścią detektywistyczną, problematyką rasy w literaturze amerykańskiego Południa i poezją amerykańskiego modernizmu) oscylują wokół „tematyki kobiecości”. Należy jednak przyznać, że tematykę tę bada na gruncie nieprzyjaznym, jak w eseju “A Comparative Analysis of the Portraits of Tess in Thomas Hardy’s *Tess of the d’Urbervilles* and Roman Polański’s *Tess*” (analiza ta prowadzi do konkluzji: “Hardy’s and Polański’s profound, complex portrayals of Tess indubitably mirror their genuine sympathy with the heroine, yet at the same time one cannot escape the impression that both dexterously manipulate their main protagonist, mentally torture her” [496]), bądź też w eseju „Gender relations in Martin Amis’s Selected Novels”, gdzie już na wstępie przyznaje: „In the majority of his works Martin Amis writes from a male perspective, prevailing about male characters, addressing an implied male reader, deriving the inspiration from male novelists” (23). Zainteresowanie Amisem być może poprowadzi Autorkę w rejony *perpetrator studies* (badań o prześladowcach), jako że na podstawie powieści *Time’s Arrow*, w artykule „Killing for the Sake of Healing? – a Political, Psychological, Philosophical[,] and Metaphysical Dimension of Genocide in Martin Amis’s *Time’s Arrow*”, ciekawie udaje się jej rozważyć temat ludobójstwa poprzez figurę kryminalisty i rozdwojenia nie tyle jaźni, co narracyjnego głosu (szanowanego lekarza i byłego nazisty, który ukrywa swe patologiczne *alter ego* i chroni się w swoim nowym życiu przed kompromitującą go przeszłością).

Tematem morderczego sobowtóra zajmuje się też Habilitantka w dwóch esejach na temat twórczości Patrycji Highsmith. I tak w „Alienation and Dislocation versus Homeliness and Norm in Patricia Highsmith’s *Strangers on a Train* and *The Talented Mr Ripley*” (2018), Autorka skupia się na analizie tych dwóch znanych powieści przez pryzmat biografii Highsmith, pisząc:

It is worth emphasizing that in her book Highsmith outlines the contradictory feelings and tempestuous relationship between the protagonists that not only build the tension in the story but above all illustrate the author’s anxiety over the homophobic hysteria in the United States after World War II. (59)

Brak przypisu do tej informacji sprawia, iż pozostajemy w niewiedzy, czy Highsmith taki niepokój („anxiety”) kiedykolwiek wyrażała, czy też jest to domysł Habilitantki. Warto też zasugerować w miejsce terminu „homophobic hysteria” (stosowanego bez przypisu lub odniesienia) termin Eve Kosofsky Sedgwick „homosexual panic” (1985). Wiodące postaci Highsmith to osobowości skrajne, ich obcość definiuje się więc nie poprzez pochodzenie, „but through certain personality traits and behaviour that the rest of society regarded as

abnormal, such as impulsiveness, instinctive action, hiding or masking one's identity, lack of stabilization and professional life" (59). Wyobcowani mordercy z powieści Highsmith wydają się więc bliskimi krewnymi detektywów z metafizycznej powieści detektywistycznej (bohaterowie Paula Austera łatwo tracą zatrudnienie, zaś ukrywanie tożsamości leży w naturze ich pracy). Łatwo dostrzec pokrewieństwo—ale takiej tezy Habilitantka nie stawia. Ostatecznie analiza sprowadza się do streszczenia wniosków i spostrzeżeń innych badaczy oraz biografistyki: „Highsmith mirrored herself in these fictional couples, entrusting them with much of her own painful experience in her relation to others” (64). Skąd jednak ta informacja? Czy mamy wskazówki na ten temat pochodzące od samej Highsmith, czy z naukowych źródeł? Artykuł „Fluid Identities and Social Dislocation in the Face of Crime, Guilt, and Ethics in Patricia Highsmith's *The Talented Mr Ripley* and *The Tremor of Forgery*” (2018) powieliła założenia z „Alienation and Dislocation”. Oba teksty ukazały się w tym samym roku, są też podobne w tonie, jak i w biografizującej manierze; np. „Hence, according to Patricia Highsmith, repressed emotions may lead to murder” (“Fluid identities” 149). Nie wiadomo jednak, do czego odnosi się owo “hence” i czy jest to zapośredniczenie cytatu, bądź parafraza wypowiedzi Highsmith, czy jest to raczej inferencja wynikająca z lektury (a jeśli to drugie, to powinna zostać umieszczona przejrzysto w obrębie interpretacji). Przemoc w kontekście rasy analizuje Habilitantka w artykule „The Violence of Grace as a Norm in the Process of Spiritual Cleansing in Flannery O'Connor's Selected Works”. Tu analiza roli przemocy połączona zostaje z uwzględnieniem narzędzi służących do zaprezentowania jej nadmiaru—co w opowiadaniach O'Connor kończy się morderstwem lub samobójstwem – a więc groteski. Z tego połączenia wyniknie być może nowe pole interpretacyjne.

Opinia o osiągnięciu podstawowym

Monografia *Spatial, Temporal, and Identity Labyrinths in American and French Metaphysical Detective Novels* składa się z czterech obszernych rozdziałów, stanowiących zarazem przekrojową historię metafizycznej powieści detektywistycznej, z wyszczególnieniem motywu labiryntu jako klucza do odczytania relacji przestrzennych, czasowych i tożsamościowych. Do analizy wybrano następujące teksty: Paul Auster, *Trylogia nowojorska* (1987), *Księga złudzeń* (2002), *Podróże po skryptorium* (2007); Patrick Modiano, *Zagubiona dzielnica* (1984), *Żebyś nie zgubił się w dzielnicy* (2014); Allain Robbe-Grillet, *Gumy* (1953), *La Reprise* (2001). Habilitantka postawiła sobie za cel wykazanie analogii tematycznych i strukturalnych między wyżej wymienionymi powieściami, a także ukazanie ich w kontekście

szkół filozoficznych, które je ukształtowały, oraz teorii literackich, w tym modelu „hard-boiled metaphysics” (dla detektywistycznej powieści amerykańskiej) i powieści egzystencjalnej oraz francuskich gatunków *noir*, *neo-noir* oraz *nouveau roman*, przy założeniu, że kluczowy labirynt odnosi się zarówno do czasu, przestrzeni, jak i tożsamości. Praca zaczyna się od wyznaczenia terytorium i celu badań:

The purpose of my study is to explore selected novels by Auster, Modiano and Robbe-Grillet in comparative, yet at times oppositional contextual relations, with the accent being placed on the analogy between their critical approaches to the notions of temporal-spatial labyrinths, the investigative process, the figures of the detective, the culprit and the victim and the relations between the writers, the narratees and the reader. (15)

Wspólnym mianownikiem dla utworów trzech autorów jest więc zakwestionowanie chronologicznego przedstawienia wydarzeń i logicznych sekwencji wyznaczanych przez przyczynę i skutek, ograniczonych czasem i przestrzenią, a także świadome zakłócenie rozróżnienia między detektywem, przestępcą a ofiarą. Zgodnie z klasyfikacją Merivale i Sweeney (1999) owe wypowiedzi literackie zaprojektowane są jako tekstualne i tematyczne labirynty, w których czas jest kolisty, a relacja między autorem, postaciami i czytelnikiem - ambiwalentna. Zdaje się jednak, iż to, co Autorka nazywa celem, jest zaledwie obszarem badań. Co ma wynikać z tych strukturalnych podobieństw między twórczością trzech autorów? Czy chodzi o to, że metafizyczna powieść detektywistyczna nie zna terytorialnych granic, stanowiąc przy tym wykwinną rozrywkę dla czytelniczych elit (a zatem o obronę, lub wywyższenie metafizycznej powieści detektywistycznej, jako że, jak pisze Habilitantka, „wciąż pozostaje ona często utożsamiana z literaturą popularną”)? Czy raczej o to, że powieść detektywistyczna jest naprawdę traktatem filozoficzno-amoralnym, podszywającym się pod „whodunnit”, czyli klasyczną opowieść o detektywie tropiącym przestępcę w oczywistym celu, by rozwiązać zagadkę zbrodni, a zarazem „łączącym metafizyczną powieść szpiegowską, powieść anti-detektywistyczną, tzw. powieść ‘hardboiled’ oraz ‘existential mystery tour’”? Być może ważniejszą kwestią jest ta druga, jako że we wstępie czytamy:

all these works constitute unique and particular illustrations of their novelists’ critical views and approaches to postmodern detective fiction, narratology, phenomenology, historical and psychoanalytical criticism (15).

Jeszcze bardziej możliwe jest, iż praca ta stanowi preludeum do bardziej zaawansowanych i śmielszych badań dotyczących metafizycznej powieści detektywistycznej w zakresie narratologii, intertekstualności, tożsamości, pamięci, krytyki psychoanalitycznej i

relatywizmu czasowo-przestrzennego, czyli obszarów, które wymienia Habilitantka w swoim autoreferacie. Takie wyjaśnienie jest do zaakceptowania.

Rozdział pierwszy to szerokie tło historyczno-literackie, z uwzględnieniem znaczących teoretyków, takich jak Patricia Merivale, Susan Elizabeth Sweeney, Michael Holquist, William V. Spanos i Antoine Dechéne. Wiodącą postacią jest tu Edgar Allan Poe (z zaznaczeniem ciekawych wpływów poezji Charlesa Baudelaire, Stephana Mallarmé i Paula Valéry). Koncepcję labiryntu i jego znaczenie dla literatury detektywistycznej wnosi tu twórczość Jorge Louisa Borgesa (*Ogród o rozwidlających się ścieżkach*). Można uznać, że Borges i Poe są *ex aequo* bohaterami rozdziału.

Rozdział drugi wnika w *Trylogię Nowojorską* Austera jako „labirynt tekstowy i przestrzenny z punktu widzenia narratorów, ucieleśniających detektywów-amatorów”, a także czytelnika i pisarza. W centrum znajduje się labirynt miejski, przestrzeń metropolitalna, wyobcowująca i prowadząca nieuchronnie do zatarcia granicy między detektywem a obserwowanym obiektem. Proces pisania jest więc swego rodzaju kołem ratunkowym, próbą przełamania owego procesu wyobcowania (czyli nieuchronnie towarzyszącej pracy detektywa izolacji) i zagubienia w nowojorskim labiryncie. Świeżością tchnie bezpośrednie zestawienie Austera i Modiano, a więc odczytanie *Rue des boutiques obscures* z nastawieniem na archeologię i antropologię Paryża, miasta, którego oniryczna atmosfera i przestrzenna ambiwalentność implikująca kolistość czasu, utrudnia poszukiwanie tożsamości cierpiącemu na amnezję detektywowi (całkiem jak w powieści Anne Perry *The Face of a Stranger*, choć ta ostatnia nie jest narracją metafizyczną, lecz tylko post-wiktoriańską—lecz ta uwaga to zaledwie *glossa* z mojej strony). Jednakże w tekście Modiano owo poszukiwanie odpowiedzi na pytanie o tożsamość prowadzi w przeszłość do II wojny światowej, natomiast amnezja głównego bohatera usprawiedliwia nielinearność, która z jednej strony pozwala oddać narracyjnie sprawy wojenne, z drugiej – ułatwia odmowę odpowiedzi.

Przedmiotem rozważań w rozdziale trzecim jest labirynt czasu w *Księdze złudzeń* Paula Austera, *Zagubionej dzielnicy* Patricka Modiano i eksperymentalnej powieści Robbe-Grilleta, *Gumy*. Natomiast rozdział czwarty skupia się na takich strategiach narracyjnych, które destabilizują tożsamości nie tylko bohaterów i narratora, ale i autora oraz czytelnika, jak i na zatartych granicach między tożsamością detektywa, przestępcy i ofiary, lub wręcz tych ról odwróceniu. Rola podwójnych agentów i ambiwalentnych aktów szpiegostwa zostaje zbadana na bazie *La Reprise* Robbe-Grilleta. Metafizyczna powieść detektywistyczna staje się formułą, która pozwala na odkrywanie wcześniej nieznanymi obszarów literackich.

Monografii pani dr Stolarek zdaje się patronować kluczowy w rozważaniach o metafizycznej prozie detektywistycznej zbiór esejów zebranych pod wspólnym tytułem *Detecting Texts*, o którym Habilitantka pisze we rozdziale pierwszym:

The first thorough critical analysis of the metaphysical detective fiction was undertaken by a Canadian critic Patricia Merivale and an American analyst Susan Elizabeth Sweeney, in their edited monograph *Detecting Texts. The Metaphysical Detective Story from Poe to Postmodernism*, published in 1999. (34)

Patronuje nie tylko tematycznie – gdyż wspomniana właśnie antologia również rozwija się od Poego i Borgesa (eseje, których autorami są, po kolei, John T. Irwin, Robert L. Chibka, Joe Black) do Austera (eseje, których autorami są Jeffrey T. Nealon, Stephen Bernstein i Susan E. Sweeney) i Robbe-Grilleta (eseje Michela Sirventa i Jeanne C. Ewert). Zaś Auster i Modiano występują w tej antologii osobno (Modiano w osobnym rozdziale i w kontekście *post-nouveau roman*). Owszem, praca Habilitantki zawęża temat do motywu labiryntu (jednym z bohaterów *Detecting Texts* jest Gombrowicz), jednakże nie wprowadza na jego miejsce autora równie subwersyjnego, który (z racji wydania w 1999) w *Detecting Texts* pojawić się nie mógł. Myślę tu o Roberto Bolaño i labiryntowej konstrukcji *2666*.

Z *Detecting Text* zdaje się więc wywodzić urzekająco piękny, skomplikowany i dociekliwy język, którym posługuje się Autorka, która tak oto przedstawia model labiryntu w metafizycznej powieści detektywistycznej:

Similarly to the detective, falling prey to the sadistic manipulations of the author who imprisons or annihilates him in the narrative confines of his text (most visibly in Borges's "Death and the Compass"), the reader, interpreting such a book according to the conventional rules of fair play, ratiocination and order, becomes ineluctably entrapped in the structural and thematic labyrinth of the text. Hence, in an attempt to explore the crucial elements of the metaphysical detective story and proceed to the scrutiny of the labyrinth and its components, one ought to focus on the very process of reading detective fiction, both its classical pattern and its postmodern model. (78)

Warto jednak wspomnieć, iż do tej analizy Habilitantka wprowadza nieznanego autorom i autorkom antologii *Detecting Texts* Romana Ingardena. Podobnym językiem interpretacyjnym ujęty zostaje motyw labiryntu w kontekście twórczości Borgesa:

In this respect, the readers feel deceived by the trappings of conventional fiction and find in its place a bifurcated labyrinth, a kind of Barthian funhouse, equipped with trick mirrors. They become thwarted in their attempts to find order in the universes they are exploring and to seek any plausible explanation to the criminal riddle. (81)

Ten właśnie język wywołuje – w moim przynajmniej odbiorze – nieodparte wrażenie *déjà lu*. Antologia *Detecting Texts* ustanowiła bowiem nie tylko kanon tekstów detektywistycznej literatury metafizycznej, ale też wypracowała niejako własny język, zbiór analitycznych narzędzi, słowa-klucze (pomiędzy nimi „bifurcated labyrinth”), powtarzające się tropy, a nawet zestaw czasowników (*deceived, thwarted, entrapped*), a zatem własną stylistykę, z jej tendencją do mrocznej zdobności; wszystkie te elementy składają się na analityczny labirynt, który odpowiada, niczym echo, analizowanemu tekstowi. Warto jednak podkreślić, iż autorzy prezentowani w antologii *Detecting Texts* napisali też w międzyczasie własne monografie, które znalazły swoje miejsce w obszernej bibliografii do tej pracy. Wydaje się więc naturalne, że ich stylistykę Autorka dobrze sobie przyswoiła.

W bibliografii wyliczone zostają pojedyncze eseje z antologii *Detecting Texts* (można je znaleźć posługując się nazwiskami autorów: Stephen Bernstein, Susan E. Sweeney, Jeanne Ewert, John T. Irwin, Patricia Merivale, Raylene Ramsay, Michael Sirvent). Jednak osobnej pozycji dla tej antologii bibliografii brak, chociaż jej przełomowość w rozważaniach o detektywistycznej powieści metafizycznej została wszak przez Habilitantkę uwzględniona. Nieobecność *Detecting Texts* jako osobnej pozycji w spisie dzieł cytowanych może stanowić zaskoczenie dla tych czytelników, którzy zaczynają czytanie pracy naukowej od bibliografii.

W centrum Dzieła (rozdział drugi z czterech) znajduje się *Trylogia nowojorska* Paula Austera, już wnikliwie zanalizowana przez Stephena Bernsteina w *Detecting Texts*, którego to esej, „The Question Is the Story Itself: Postmodernism and Intertextuality in Auster’s *New York Trilogy*” Autorka uważnie cytuje. W sąsiadującym z nim esej „Work of the Detective, Work of the Writer: Auster’s *City of Glass*,” Jeffrey T. Nealon dowodzi, że pracę detektywa w metafizycznej powieści detektywistycznej wykonuje zarówno pisarz, jak i czytelnik, a przy tym powołuje się na Blanchota we własnej interpretacji Austera. We wstępie do swej pracy natomiast Autorka wskazuje na asocjacje między twórczością Austera i teoriami francuskich autorów, przede wszystkim Maurice’a Blanchota (18). Do eseju Nealona odniesienia jednak brak, tak w tekście głównym, jak i w bibliografii, chociaż Autorka musiała go przeczytać. Nie czytała przecież *Detecting Text* wrywkowo—i to z pominięciem eseju, który tematycznie wydaje się wszak kluczowy.

Autorka zarazem cytuje jednak dzieła traktujące o Austerze, wydane w XXI wieku. Jest to zatem Aliko Varvogli, *The World that Is the Book: Paul Auster’s Fiction* (2001); Mark Brown, *Paul Auster* (2007) i Sasikarn Kongsak, “City of Mirroring Glass; Paul Auster’s Obscured Detective” (2015). Pozostaje zapytać, czy po tych już opublikowanych analizach jest w czyjejkolwiek intelektualnej mocy w *Nowojorskiej Trylogii* Austera odkryć choćby

drobnostkę, która nie została już wcześniej wskazana przez innych badaczy. Już tylko w samej antologii *Detecting Texts* do *Trylogii Nowojorskiej* odnoszą się cztery eseje. By nie zapomnieć, że labirynt jest widocznym tropem, wskazywanym krytykom i czytelnikom przez samego Austera. Można się więc zastanawiać nad celowością pisania raz jeszcze o książce, która została już krytycznie wymaglowana, a zatem nad celowością działania, na które złożyło się niewątpliwie wiele pracy. To echa tych wcześniejszych interpretacji odnajdujemy w Dziele, jak tylko pojawiają się nim pojęcia takie, jak „the emptiness of the urban maze” (110), „spiritual labyrinth [reflecting] mental chaos” (111), lub spostrzeżenia typu „Auster filters his authorial presence through the existence of these characters he invented” (podobna biografistyka, jak w wypadku Highsmith), wyeksploatowane przez wcześniejszych badaczy.

Praca pani dr Stolarek opiera się na mocnych, treściwych, poprawnie zbudowanych akapitach, wypełnionych odniesieniami do badań uprzednio opublikowanych przez innych autorów (akapitach mocno trzymających się na krzyżujących się cytatach z analiz oraz krytycznych interpretacji i z oryginalnego tekstu, np. *Trylogii nowojorskiej* Austera). Habilitantka posługuje się wzorowo zbudowanymi, zróżnicowanymi stylistycznie zdaniem podrzędnymi, jakby uczyła się pisać ze znakomitej pozycji Virginii Tufte, *Syntax as Style*. Prezentowane nam Dzieło potwierdza, że pani dr Stolarek ma świetnie przygotowany warsztat badawczy i analityczny. Być może warto go zatem w przyszłości zastosować do książek, które wciąż czekają na umieszczenie ich na krytyczno-literackiej mapie. Zwłaszcza, że obszary języka angielskiego jako języka literackiego nieustająco się poszerzają.

Niezależnie od wysuniętych powyżej zastrzeżeń, uważam, iż książka *Spacial, Temporal, and Identity Labyrinths in American and French Metaphysical Detective Fiction* ma wszelkie podstawy stać się ważną pozycją dotyczącą współczesnej powieści anglojęzycznej. Umiejętność stworzenia tak obszernej i jednocześnie tematycznie scalonej książki z zakresu literaturoznawstwa, napisanej z godną podziwu stylistyczną przejrzystością i osadzonej w tradycji czytania i pisania o metafizycznej powieści detektywistycznej, daje podstawę do pozytywnej oceny dzieła.

Konkluzja

Wydaje się pewne, że środowisko anglistyczne skupione wokół Instytutu Językoznawstwa i Literaturoznawstwa na Uniwersytecie Przyrodniczo-Humanistycznym w Siedlcach zapewniło Habilitantce wszechstronne warunki rozwoju. Habilitantka miała szansę kierować zespołami

badawczymi, organizować międzynarodowe seminaria (godna dostrzeżenia jest współpraca z badaczami z uczelni czeskich i rosyjskich), współredagować monografie naukowe i mobilizować studentów. Równolegle odbywała kwerendy zagraniczne, oraz udzielała wykładów gościnnych w ramach wymiany naukowej programu Erasmus. Pracownia Wydawnicza Wydziału Humanistycznego oraz Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach zapewniły profesjonalne opracowanie obu książek pod względem redakcyjnym oraz dokładne przygotowanie ich do druku. Dzięki temu najwidoczniej stabilizującemu wsparciu, od 2012 do dziś Habilitantka miała szansę sprawdzić się w rozmaitych rolach, w tym w funkcjach kierowniczych, a także urealnić swoje zamiary w zróżnicowanych polach zainteresowań. W ten sposób Habilitantka wydaje się w pełni przygotowana do tego, aby stać się samodzielnym pracownikiem naukowym.

Przedstawione przez panią dr Joannę Stolarek materiały i analiza jej dorobku pozwalają stwierdzić, że spełnia ona kryteria stawiane przed kandydatami do uzyskania stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych. Wnoszę zatem o dopuszczenie jej do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego

Izabela Morska

